

Mis gegokt

Het is vaak onverstandig om overgeleverde zegswijzen zonder meer tot richtsnoer te nemen bij economische handelingen. Deze stelling lijkt mij bij voorbeeld geldig ten aanzien van de uitspraak „wie waagt, die wint”. Menig ondernemer zou deze bewering — die een premie op goklust belooft — op zijn minst willen amenderen tot „wie waagt, die wint of verliest”. Met die herformulering kan iedere boekhouder instemmen. De meeste bezitters van een eigen woning zullen — zeker als het bewuste pand in de jaren 1976–1979 is aangeschaft — slechts met moeite kunnen worden overtuigd dat de destijds genomen risico's (die zo gering leken) nog eens zullen worden beloond met nominale, laat staan reële inkomensvergroting in de vorm van gerealiseerde verkoopwinst. Nogal wat investeerders — zowel bedrijven als particulieren — hebben misgegokt.

Bij een terugblik, die past bij het tijdstip waarop dit stukje in druk verschijnt, valt op dat er in de jaren zeventig met name één terrein was waar zelfs het lopen van een zeer miniem risico als regel zonder uitzondering vorstelijk werd beloofd. Ik doel op de heffing van inkomstenbelasting in Nederland. En dan heb ik niet zozeer het oog op frauduleus voor de fiscus verzwegen transacties („zwart geld”) als wel op de ruime mogelijkheden die bestonden en nog steeds bestaan om met behulp van legale juridische constructies belasting te ontgaan.

Sinds de afgelopen zomer heeft de Hoge Raad der Nederlanden echter een reeks arresten gewezen die de kans op „verlies” voor al te ondernemende belastingplichtigen (wat) groter hebben gemaakt. Deze serie arresten heeft veel beroering veroorzaakt in fiscale kringen omdat ons hoogste rechtscollege daarmee een einde maakte aan drie verschillende belastingbesparende constructies, die bij een niet-geringe groep welgestelde vaderlanders een hoge mate van populariteit genoten. Het ging achter-eenvolgens om de z.g. Antillen/Jersey-constructie, om mantelconstructies en om constructies die erop waren gericht het bijzonder tarief — waartegen bepaalde éénmalige inkomsten mogen worden afgerekend — zo laag mogelijk te krijgen.

Doorgaans werd bij de nu getorpedeerde constructies voortgeborduurd op het volgende stramien: cliënten sloten bij een bank een lening, waarover rente moest worden voldaan. Die rente vormde een fiscale aftrekpost. Met via de banklening verworven middelen werden vervolgens — vaak met bemiddeling van de bank — activiteiten ontplooid die inkomsten zouden opleveren welke of in het geheel niet belast zijn of die slechts belast zijn tegen een laag tarief.

Vroeger waren zulke belastingbesparende constructies vooral weggelegd voor een kleine, selecte groep „betere klanten”, maar sinds het midden van de jaren zeventig werd er door de banken actief acquisitie bedreven. De democratisering van de aftrekposten was daarmee een feit; betalen werd „voor de dommen”.

Naarmate meer ruchtbaarheid en publiciteit werd gegeven aan de handel in fiscale aftrekposten, kon een reactie van de belastingdienst op den duur niet uitblijven. In de eerste plaats kwam een proces van „reparatiewetgeving” op gang, dat er in het bijzonder op was gericht om al te zeer in het oog lopende mazen in het belastingstelsel aan te halen. Vooral oud-staatssecretaris Nootboom (1978-1980) heeft zich ook wat betreft de voorbereiding en indiening van reparatiewetgeving een verdiende faam verworven. Andere bestrijdingsmaatregelen hadden betrekking op de uitvoeringssfeer en waren gericht op verbetering van het functioneren van de belastingdienst. Een groot aantal gedurende de afgelopen jaren genomen maatregelen wordt aangeduid in de onlangs verschenen *Fraudentota*.

En ten slotte werd tegen het eind van de jaren zeventig ook geprobeerd om door middel van inschakeling van de rechter een dam op te werpen tegen het snel groeiende legale ontgaan van in het bijzonder de inkomstenbelasting. Bij de bestrijding van juridische constructies beriep de fiscus zich in een groot aantal gevallen op artikel 31 van de Algemene wet rijksbelastingen („richtige heffing”-bepaling). Dit artikel staat de belastinginspecteur toe rechtshandelingen aan te tasten in gevallen dat verijdeling van belastingheffing kennelijk de

doorslaggevende beweegreden van contracten was, waarbij duidelijk is gehandeld in strijd met de strekking van de wet.

De inspecteur die met een beroep op artikel 31 een constructie wil bestrijden, dient daartoe te zijn gemachtigd door het Departement van Financiën. Tot het aantrekken van Nootboom waren in de naoorlogse jaren nog geen tien van dergelijke machtigingen afgegeven. Na 1978 zijn bijna 600 machtigingen afgegeven. De thans gepubliceerde arresten, die tot nu toe in vrijwel alle opzichten een klinkende overwinning voor de fiscus betekenen, zijn de eerste vruchten van het bestrijdingsbeleid van constructies, anders dan via reparatiewetgeving.

Ook bij de belastingheffing is nu sprake van een zeker risico voor mensen die wel een gokje willen wagen. De vraag is of hiervan een grote „preventieve” werking uit zal gaan. Soms maakt wat risico een onderneming immers extra aantrekkelijk. Wel geldt: „bezint eer ge begint”.

Mogelijk zal die bezinning vooral betrekking hebben op het waterdichter maken van juridische constructies, zonder dat het voorkomen van dit verschijnsel afneemt. Ook al zal er soms mis worden gegokt, er blijft een pleister voor de wonden die de fiscus dan slaat: in deze gevallen is in ieder geval geen kansspelbelasting verschuldigd.

